

ДО ПИТАННЯ ПРО НЕДОБРОСОВІСНУ КОНКУРЕНЦІЮ В ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Один із основоположних принципів ринкової економіки – вільна конкуренція товаровиробників. Існує безліч визначень конкуренції. Приведемо деякі з них:

– конкуренція – це боротьба між виробниками або постачальниками, підприємствами, фірмами за найбільш вигідні умови виробництва та збуту з метою досягнення крайніх результатів у своїй підприємницькій діяльності [1, с. 227];

– конкуренція – це боротьба за обмежений обсяг платіжеспособного попиту споживачів, яку ведуть фірми на доступних їм ділянках ринку [2, с. 36];

– конкуренція – це змагання підприємств на ринку за споживача з метою отримання найбільшого прибутку [3, с. 7];

– конкуренція – це змагання учасників господарського обігу на ринку, коли жоден з них не може здійснити рішучого впливу на загальні умови реалізації на ринку даного товару [4, с. 3].

Кожне з цих визначень по-своєму правильно відображає специфіку даного явища.

Економісти визнають за феноменом конкуренції важливе значення. І це є дійсно обґрунтованим, адже конкуренція є міцним стимулом економічного росту, поліпшення якості продукції та прискорення науково-технічного прогресу. Створення конкуренції – важлива умова переходу до ефективної ринкової економіки.

Ключова роль конкуренції для функціонування ринкової економіки була узагальнена ще Адамом Смітом у XVIII ст. у його знаменитому принципі «невидимої руки». Згідно з цим, ринкова економіка побудована так, що хоча підприємці турбуються тільки про свої приватні інтереси, сила обставин примушує їх діяти в інтересах суспільних. Смакуючи за ниточки маріонеток-підприємців, вона змушує їх діяти згідно з певним «ідеальним» планом розвитку економіки. При цьому «ниточками», тобто конкурентним механізмом, котрий примушує підприємців додержуватися вказівок «невидимої руки» служить якраз конкуренція [2, с.36].

Вільна конкуренція може виникнути лише за умови, що на ринковій арені діє безліч виробників і не існує істотних бар'єрів для входження на ринкову арену нових конкурентів. Крім того необхідно, щоб жоден з конкурентів не володів достатньою ринковою владою, за допомогою якої він міг би чинити серйозний вплив на ціни або другими засобами регулювати становище на ринку.

У вільному конкурентному ринку ціна не залежить від бажання окремих суб'єктів, вона встановлюється під впливом попиту та пропозиції, нібито сама собою. У даному випадку діє вищеназваний принцип «невидимої руки».

У цілому, аналіз проблеми формування конкурентного середовища дозволяє виділити три головні складові конкуренції:

– конкуренція між вітчизняними компаніями на внутрішньому (національному) ринку;

– конкуренція між вітчизняними та іноземними компаніями на внутрішньому ринку;

– конкуренція між вітчизняними та іноземними компаніями на зарубіжних ринках.

Як і любе друге явище, конкуренція має як позитивні так і негативні сторони.

Одним із її негативних проявів є недобросовісна конкуренція. Необхідно зробити акцент на те, що проблеми недобросовісної конкуренції є абсолютно новим явищем в економіці і правовій системі України. Вони виникли водночас з переходом від адміністративно-командної до ринкової моделі економіки. В умовах планової економіки не було справжнього ринку, не було конкуренції, отже не було й недобросовісної конкуренції.

Що ж стосується західних держав, то вони вже в кінці XIX ст., захищаючи свої економічні засади, стали на шлях розмежування конкуренції на 2 види: закон і незакон, та встановлення правових засобів боротьби з деякими методами діяльності на ринку, які отримали назву «недобросовісна конкуренція» (*concurrence de loyale*) [5, с.36]. Спочатку, у термін «недобросовісна конкуренція» у різних державах укладався різний зміст, головним чином, це залежало від правової системи, яка застосовувалася там.

Реальне, більш чи менш загальне визначення недобросовісної конкуренції з'явилося на базі міжнародної угоди – Паризької конвенції про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року.

Дана конвенція відносить прискікання недобросовісної конкуренції до охорони промислової власності. Конвенція не дає визначення «недобросовісної конкуренції», містить невичерпний перелік форм недобросовісної конкуренції.

Ст. 10 Паризької конвенції про охорону промислової власності викладена слідуючим чином:

1) Держави Союзу зобов'язані забезпечити громадянам держав, які беруть участь у Союзі, ефективний захист від недобросовісної конкуренції.

2) Актом недобросовісної конкуренції вважається будь-який акт конкуренції, який суперечить чесним звичаям у промислових та торговельних справах.

3) Зокрема підлягають забороні:

1) усі дії, які здатні будь-яким засобом викликати зміщення у відношенні підприємств, продуктів або ж промислової чи торговельної діяльності конкурента;

2) неправдиві ствердження при здійсненні комерційної діяльності, які здатні дискредитувати підприємство, продукти чи промислову або торговельну діяльність конкурента;

3) вказівки чи ствердження, використання яких при здійсненні комерційної діяльності може ввести громадськість в оману відносно характеру, способу виготовлення, якостей, придатності до використання чи кількості товарів [6, с. 403].

Зміст ст. 10 Конвенції полягає у виділенні із усієї численності правопорушень, які мають місце у підприємницькій діяльності більш вузької сукупності правопорушень та наділення її особливим правовим режимом.

Звертаючись до українського антимонопольного законодавства, необхідно наголосити, що термін «недобросовісна конкуренція» уперше з'явився у Законі України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності». Це була перша спроба визначення дефініції «недобросовісна конкуренція». На наш погляд, законодавець вибрав не зовсім вдалий шлях, перераховуючи правопорушення, та не надаючи загальної дефініції. Сприйняттям закону України «Про захист від «недобросовісної конкуренції» з'явилось поняття «недобросовісної конкуренції». Згідно зі ст. 1 вищезазваного закону недобросовісною конкуренцією є будь-які дії у конкуренції, що суперечать правилам, торговим та іншим чесним звичаям у підприємницькій діяльності [7, ст.164].

На наш погляд, дане визначення не містить глибокого розумового навантаження, так як «дії, що суперечать правилам, торговим та іншим чесним звичаям у підприємницькій діяльності» – дуже широка дефініція, яка не містить специфічних ознак, які відокремлюють недобросовісну конкуренцію від других правопорушень у підприємницькій діяльності. Крім того, формулювання ряду статей Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» приводу до укладення, а іноді і до непорозуміння їх змісту. Необхідно визнати, що сама категорія «недобросовісна конкуренція» і ряд складів даного правопорушення визначені у нашому законодавстві незадовільно. Недобросовісна конкуренція є антикодом поняття конкуренція, тому, виходячи із загального розуміння останнього можна вивести слідує визначення: **недобросовісна конкуренція** – це неправомірні засоби конкурентної боротьби, які використовує підприємець для того, щоб витиснути своїх конкурентів із фундаментальної ринкової ніші.

Зміст даного визначення полягає у тому, що коли буде вирішуватися питання, є ті чи інші дії недобросовісною конкуренцією, передусім необхідно з'ясувати які саме засоби конкурентної боротьби використовував підприємець.

Правомірними засобами конкурентної боротьби є: поліпшення якості, дизайн товарів та послуг, швидке оновлення асортименту продукції, надання гарантій та післяпродажних послуг.

Неправомірними ж засобами конкурентної боротьби є: незаконне використання чужих товарних знаків, порівняльна реклама, копіювання зовнішнього вигляду товару конкурента. До недобросовісної конкуренції можуть бути віднесені не будь-які правопорушення у ході підприємницької діяльності, а лише ті, змістом яких є повідомлення неправдивої інформації. Метою таких дій є створення невірних уявлень у споживача. Причому для кваліфікації дій підприємця як недобросовісної конкуренції, не має значення чи виникли взагалі невірні уявлення, головне, що існувала об'єктивна можливість їх виникнення.

Закріплення у законі ретельно розробленого поняття недобросовісної конкуренції вирішило б водночас декілька проблем.

По-перше, дане визначення важливе для первісної кваліфікації. Мова йде про те, що необхідно з'ясувати чи є ті чи інші дії недобросовісною конкуренцією, а лише потім визначити склад якого конкретного правопорушення вони складають.

По-друге, в умовах ринку достатньо природним є прагнення підприємця витіснити з ринкової арени своїх конкурентів, тому будуть виникати нові форми недобросовісної конкуренції. Перед законодавцем буде поставлене завдання ввести ці нові форми недобросовісної конкуренції у закон, у якості конкретних складів. Зробити це буде значно легше, коли є така проміжна ланка, як тшетно розроблене поняття недобросовісної конкуренції.

Підводячи підсумок вищевикладеному, можна дійти до висновку, що існуюча на сьогоднішній день законодавча база регулює далеко невичерпний перелік питань у сфері конкуренції. Для того, щоб боротьба з недобросовісною конкуренцією принесла реальні результати, необхідно формування грамотної, добре продуманої правової бази.

Список літератури:

1. Предпринимательство / Под ред. В.Я.Горфинкеля и др. М., 1999.
2. Юданов А.Б. Конкуренция: теория и практика. М., 1996.
3. Стародубровская И. От монополизма конкуренции. М., 1990.
4. Ермошенко И.Н. Антимонопольное законодательство и конкуренция. К., 1998.
5. Головач І. Проблеми недобросовісної конкуренції: зарубіжний та вітчизняний досвід // Економіка, фінанси, право. №4, 1998.
6. Международное частное право (сост. Д.В.Задыхайло). Х., 1998.
7. Відомості Верховної Ради України. 1996. №36.

Надійшла до редколегії 10.05.2000